

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון שב"ד - פרשת ויצא - תשע"ח - קהילת הניכי הישיבות, רמות ב' שס

פניני הלכה

המתארה בשבת אצל מי שאינו מקפיד על הפרשת ת"מ האם ראשי להתנות על ההפרשה מע"ש

א - תנן (ביצה לו): כל שחייבין עליו משום שבות משום רשות משום מצוה בשבת חייבין עליו ביו"ט וכו', ואלו משום מצוה לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומה ומעשר, כל אלו ביו"ט אמרו ק"ו בשבת.

וכן נפסק לדינא בטור ובשו"ע (או"ח סי' של"ט ס"ד) - אין דנין ולא מקדשין וכו' ולא מפרישין תרומות ומעשרות וכו', וכולן אם נעשו שוגגין או מזידין או מוטעין מה שעשה עשוי [ועיוני במשנ"ב (שם ס"ק כ"ה) דנקט לדינא דאם עבר והפריש במזיד לא יאכל בין לו בין לאחרים עד מוצאי שבת, ואם היה בשוגג מותר אפילו לו מיד. ועיוני עוד משת, ויש בזה בשה"צ שם (ס"ק כ"ד כ"ה)].

וילייע באדם המתארה בשבת אצל חברו שאינו מקפיד על הפרשת תרומות ומעשרות, אם יש איזו עצה שיוכל להפריש תרומות ומעשרות ממאכלו שיאכל בשבת.

ולכאוי דבר זה מפורש במתני, דמצי להתנות מע"ש על מה שיאכל בשבת, דתנן (דמאי פ"ז מ"א) - המזמין את חברו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות, אומר מע"ש מה שאני עתיד להפריש מחר הרי הוא מעשר, ושאר מעשר סמוך לו. זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו, ומע"ש בצפוני או בדרומו, ומחולל על המעות.

ובמשנה ה' שנינו (דמאי פ"ז ה"ה) - היו לו תאנים של טבל בתוך ביתו והוא בבית המדרש או בשדה, אומר, שתי תאנים שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה, ועשר מעשר ראשון ותשעה מעשר שני. היו דמאי אומר מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר. ושאר מעשר סמוך לו, זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו, ומעשר שני בצפוני או בדרומו, ומחולל על המעות.

אלא דשינוי בירושלמי (פ"ז דמאי ה"א) גבי מתני' דהמזמין את חברו וכו' - אי"ר יוחנן מתני' (דשרי להתנות מע"ש) בדמאי, הא בוודאי לא. הא מתני' זו (דתנין לקמן) אמר אפילו בודאי. דתנין תמן היו לו תאנים של טבל בתוך ביתו והוא בבית המדרש או בשדה, אין תימר בדמאי אן קיימין לית יכול דתנין היו דמאי וכו', אלא מתניתא בדמאי, מה בין דמאי לודאי, דמאי אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו ודאי אין אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו.

ומבואר בדברי הירושלמי דבודאי מצי להתנות רק אם הפירות ברשותו, ורק בדמאי מצי להתנות אפי' אם אין הפירות ברשותו.

וכן פסק לדינא הרמב"ם (פ"ט מהלו מעשר ה"ז) - וכן המזמן את חברו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות, אומר מערב שבת מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו, וזה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר על השאר בסמוך לו, ומעשר שני בצפוני או בדרומו והרי הוא מחולל על המעות. מפני שמתיר לאדם להתנות תנאים אלו על הדמאי אפי' שאינו ברשותו אבל בודאי אינו מתנה אלא על דבר שברשותו.

ומצינו בחזו"א (דמאי סי' טו ס"ק י"ג) שכתב דנראה דהא דמעשר בשבת ע"י תנאי בדבר שאינו ברשותו הוא מקולי דמאי, ודוקא בע"ה אבל לא בחשוד.

וכבר כתב (מעשרות סי' ז' ס"ק י"ז) דלדין אין רוב עמי הארץ מעשרין, ואי"ל הלוקח מן השוק הינו בכלל ספק טבל, ולא בכלל דמאי. וכיוצא"ב כתב בדמאי (סי' ט"ו ס"ק ט"ז) דלדין עמי הארץ חשודין אף על תרומה גדולה ואין אצלנו רוב עמי הארץ מעשרין.

שמעתא אליבא דהלכתא האם מותר לחמם סופגניות בשבת

- א. פתיחה (אופן הכנת הסופגניות). ב. בישול ובישול אחר בישול. ג. בישול אחר טיגון עמוק. ד. אפיה אחר בישול ובישול אחר אפיה. ה. מצופות בשוקולד.
- ו. בישול אחר בישול בדבר לח. ז. גרד מאכל לח. ח. תבשיל שרובו יבש. ט. מילוי שיש בה רכיבים לא מבושלים. י. חימום המאכל על גבי אש גרופה וקטומה.

א. פתיחה (אופן הכנת הסופגניות)

בימי חנוכה נוהגים לאכול מאכלים מטוגנים זכר לנס. וכ"כ מיימון בן יוסף (אוסף כתבי ידות ישנים ירושלים תש"ה הובא בספר מנהג ישראל תורה סי' תרע אות ג) מצאצאי הרמב"ם. ומה"ט נוהגים לאכול בימים אלו סופגניות. ויש לדון האם מותר לחממם בשבת על פלטה וכדו'.

ועל מנת לדון בענין בזה, ראשית יש לברר אופן הכנתן. והנה אופן הכנתם ע"י טיגון עמוק ויש שלפני גמר הטיגון מכניסים אותם בתנור ואופים אותם עד גמר הכנתם, לאחר מכן יש מחדירים בהם באמצעות מזרק מילוי ריבת פירות, ריבת חלב וכדו', ויש לציין שריבות אלו מבושלות הם, אלא שפעמים יתכן שמעריבים בהם מרכיבים לא מבושלים, וע"כ יש לדון בין באופן שהמילוי מבושל לגמרי בין באופן שאינו מבושל לגמרי. [ולענין ברכת הסופגניות ואכילתם לכתחלה שלא בתוך הסעודה עי' במש"כ בס"ד בגליון קכ"ג].

ב. בישול ובישול אחר בישול

מבואר בגמ' בשבת (לט וקמ"ה): דתבשיל שהתבשל כל צרכו מער"ש אין בו משום בישול בשבת. ועיוני ברמב"ם (שבת פ"ט ה"ו) דהדיון כן דוקא אם הוא מבושל לגמרי. אולם דעת התוס' (שם לו: ד"ה המין) והרשב"א (שם יח: סד"ה צמר ולט. ד"ה גמ') שכל שנתבשל ממאכל בין דרוסאי שוב אין בו משום בישול. והכרעת השו"ע (סי' ש"ה סעי' ד) כהרמב"ם. [ועי' בבאיור הלכה (שם ד"ה אפילו) שנקט דמאיכא בזה איסור תורה. אולם האג"ט (אופה אות ז' ס"ק ז') דלרוב הפוסקים בכה"ג איכא איסור דרבנן].

ולענין גרד מבושל כל צרכו, מסתבר דכל שדרך סתם בני"א לאוכלו כך שלא בדוחק חשיב מבושל כל צרכו. וש"מ שכן דעת הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ט עמ' ערה). וכן בצ"א (ח"י סי' לב אות א) כת' דאזלינן בזה בתר הרוב.

ג. בישול אחר טיגון עמוק

ויש לדון האם טיגון חשיב בישול, דהנה בברכות הנהנין לענין תיכות לחם שאין בהם כזית שהדיון הוא שאם התבשלו לא מברכים עליהם ברכת המוציא אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש, כתב המ"ב (סי' קסח ס"ק נ) דאם לא התבשלו אלא טוגנו משמע מרמ"א (ס"ק לו) שברכת המוציא כי אין זה בכלל בישול אלא שלפי שאר אחרונים אין הכרח לדבריו ודינו כבישול ומברך מזונות, ע"כ. ועיי"ש במ"ב שחשש לדעת המ"א. והחזו"א (או"ח סי' כו ס"ב א) פסק דטיגון אינו כבישול.

אלא שכתב הגר"ז (ברכת הנהנין פ"ב אות יב) דמח' הני"ל הוא כשהמשקה שבמחבת הוא דבר מועט. אבל בלא"ה לכוי"ע נידון כבישול. [וכענין זה מצינו לענין הכשר כלים, דיעוין בגר"ז (סי' תנא אות לו) דאם רק משח הכלי בשמן או בשומן כדי שלא ישרף המאכל, אין זה בכלל בישול, כיון שאין המאכל רוחש בשמן או בשומן, וצריך ליבונו, ע"כ. ובדרך זה כתב בפמ"ג (סי' תנא מ"ז ס"ק ח). וכן מבואר במ"ב (סי' תנא ס"ק טה)].

ולפי"ז לכאורה י"ל דה"ה לענין שבת דאחר טיגון עמוק חשיב המאכל כמבושל. אלא דעיי' בפמ"ג (סי' ש"ה מ"ז ס"ק ז) שבאמת מסתפק לענין מלאכת שבת, כטיגון אחר צליה או אפיה אם דינו כבישול או לא. ובקצות השלחן (סי' קכד) מסיק דצ"ל בזה ויש להחמיר לדון בו דין צלי או מבושל [אבל צלי כמעת שמן הוי כצלי].

אולם המחמיר"ש (חי"ג רס"ה ע"ה) הביא מתשובת חת"ס (סי' ק"א) דבכל המשקה חוץ מחלב ושומן חשיב בישול. וכן דעת הגרש"א זצ"ל (שש"כ פ"א אות ע והגה ר"ה) דשקדי מרק או אטריות מטוגנות בשמן הנמכרות כשהן מוכנות לאכילה, מותר לתת אותן אפילו בכלי ראשון אם אינו עומד על גבי האש, כי הטיגון בריבוי שמן נחשב לבישול דמה לי בישול במים מה לי בישול בשמן, ואין איסור בישול אחר בישול, ע"כ.

וכן נקט בחשב האפוד (ח"א סי' קלה) דהטיגון והבישול בטבעים אחד הם מכל צד. וכן דעת הגרי"ם פישר זצ"ל (מאור השבת ח"ב סי' ח הנה ר"ה וכן), והגריש"א זצ"ל (מאור השבת שבות יצחק ח"ט פכ"ו הגה לד) והגרני"ק שליט"א (חוט שני ח"ב סוף עמ' קצא) אלא שהוסף (הגרני"ק שליט"א) שע"י קצת שבת מיקרי אפיו ולא מבושל. ועי' תשובות והנהגות (ח"א סי' רז אזהרות בבישול אות ו). וכן פסק בשש"כ (פ"א אות ו והגה ר"ה) דהטיגון בריבוי שמן נחשב לבישול. ודלא כמ"ש בשבט הלוי (ח"ו סי' יב אות ד) להחמיר בזה וע"כ נקט לענין שקדי מרק להתיר לתת אותם רק בכלי שלישי.

מעתה ה"ה לענין סופגניות שדינם כמבושלות כל צרכן שאין בהם משום בישול אחר בישול. ואי משום הא אין לאסור להניחם ע"י הפלטה, ואע"פ שלפעמים מחמת רוב השמן הנספג בסופגניה יש שמן על גבה מ"מ עדין דינה כדבר יבש כמבואר בסמוך אות ח' בשם המ"ב.

ד. אפיה אחר בישול ובישול אחר אפיה

אלא דאכתי יש לדון בזה משום דלכאורה יש לחוש ע"י הנחתה על הפלטה לאפיה אחר בישול (טיגון עמוק), דמצינו ליראים (סי' רע"ד) שפסק דיש בישול אחר צלי ויש צלי אחר בישול. וכן דעת ההגה"מ (שבת פ"ט אות א). ודעת הרדב"ז (סי' ב אלפ"ס ר"ד) דאין צלי אחר בישול ולא בישול אחר צלי לחייבו חטאת או כרת ואיסורא איכא.

אלא שהראב"ה (סעי' קצ"ה) דחה דברי היראים, וכן השלטי גבורים (ריש דף ס"א): דחה נמי דברי היראים בין לענין בישול אחר צלי בין לענין צלי אחר בישול, ודחה דהכי נהוג עלמא לתת אפיו בכלי ראשון ושני אפי' היד סולדת בה ואין נוהרים כלל. ודעת הטור (סי' ש"ה) והמנחת כהן (משמרת השבת שער שני פ"ד) דראוי לחוש לדברי הרא"ם דוקא בכלי ראשון, אבל בכלי שני נראה דחומרא יתירה היא.

והנה השו"ע (סעי' ה) כתב ד"יש מי שאומר דדבר שנאפה או נצלה, אם בשלו אח"כ במשקה יש בו משום בישול, ואסור ליתן פת אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו, ויש מתירין". מבואר דמיקרי הדיון אין בשול אחר אפיה דהרי כשמביא השו"ע י"א וי"א הלכה כב"א אחרון כמבואר בפמ"ג (סי' קע"ח א"י ס"ק יב) והבאיור הלכה (סי' תרכ"ו על סעי' א ד"ה וי"א שאפילו). ודעה האחרונה (היש מתירין) לכאורה היא דעת הראב"ה המתיר אף בכלי ראשון. וכ"כ הבאר הגאולה (אות כ), הפמ"ג (א"א ס"ק יט) והגר"א (שם) אליבא דהשו"ע. אולם ברמ"א (סעי' ה) מבואר אף בדעת השו"ע דהיש מתירין היא דעת הטור וכוננתו להתיר רק בכלי שני (ועיי"ש ש"מ"ה המנהג להיזהר בזה לכתחלה). ועי' בגר"ז (אות יב), ברע"א (על רמ"א סעי' ה) ובמ"ב (ס"ק מה) דלכתחלה חוששין למחמיר"ם ובדיעבד אפילו בב"ר אין לאסור דיש לסמוך איש מקילין.

ובתב"א (ס"ק יז) דלדעת המחמיר"ם שהביא השו"ע ה"ה יש צלי אחר בישול. וכ"כ הא"ר (שם אות יז וסי' רג אות מא), אבל בשלטי גבורים (שם) כתב בדעת הטור דאין צלי אחר בישול אף ד"ס"ל דיש בישול אחר צלי. ועיי"ש שתמה עליו. ולמעשה דעת המ"ב (ס"ק מא), הכה"ח (אות ע) והשש"כ (פ"א אות סח) כהמ"א. ודעת האבן ישראל (ח"ט סי' ש"ה סעי' ה) שבאמת נר' דלדעת המחבר לחוש להי"א רק בבישול אחר צלי ולא בצלי אחר בישול, דצלי אחר בישול לא חוששין כלל. [ועי' בשבט הלוי (מאור השבת ח"ב סי' ח ס"ק קט) שכת' דליתן ע"י מיחם אף קדירה שע"י האש, יש להתיר כיון שאין דרך בישול בכך ואין לאסור בבישול אחר אפיה או באפיה אחר בישול כשעושה שלא כדרך בישול].

אלא דעיי' דבני"א אפי' שנמצא שעתה נאפית על הפלטה, אין לאסור אף לפי המחמיר"ם לעיל דאיכא משום אפיה אחר בישול. כי כבר כתב החזו"א (סי' לו ס"ק יד) דכל שלא יבוא לשינוי טעם ממש ע"י האפיה, לכוי"ע שרי. וש"מ שכ"כ הגרש"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב סי' ח ס"ק קט) דמותר לחמם סופגניה ע"י מיחם אף שיגיע לחום שהיד סולדת בו, כיון דאין החימום משנה טעמו לא חשיב כצלי אחר בישול. ועי' בבאיור הלכה (סי' ש"ה על סעי' ט ד"ה והוא יבש).

